ดีเยี่ยม ๓ อย่าง

ของ

พระพรหมมุนี วัดราชผาติการาม

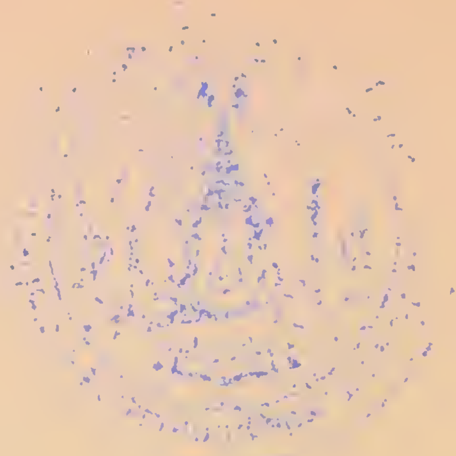
สมาคมศิษย์สำนักวัดราชาธิวาสวิหาร

พิมพ์ถวายส่วนกุศล

แด่ พันโท หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ. ศ. ๒๕๑๐

ดีเยี่ยม ๓ อย่าง

ของ

พระพรหมมุนี วัดราชผาติการาม

สมาคมศิษย์สำนักวัดราชาธิวาสวิหาร

พิมพ์ถวายส่วนกุศล

แด่ พันโท หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ. ศ. ๒๕๑๐

คำนำ

สมาคมศิษย์สำนักวัดราชาธิวาสวิหาร ได้ทราบข่าวด้วยความเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง ในการที่พันโท หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ถึงชีพิตักษัย โดยไม่ได้ทราบอาการประชวร และไม่ได้เฝ้าเยี่ยมประชวร เพราะไม่ได้ทราบข่าวประชวร พันโท หม่อมเจ้า-ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ทรงมีความนับถือวัดราชาธิวาสวิหาร และทรงห่วงใยในสมาคมศิษย์สำนักวัดราชาธิวาสวิหารอยู่เป็นอันมาก เพราะเป็นสมาคมที่ตั้งขึ้นใหม่ ยังไม่มั่นคงนัก จึงได้ประทานอุปการอุปถัมภ์แก่สมาคมโดยประการต่าง ๆ เป็นอันมาก เป็นลำดับมา เมื่อมาถึงชีพิตักษัยล่วงลับไป สมาคมจึงขาดที่พึ่งอย่างสำคัญ ทำให้เปล่าเปลี่ยวเหี่ยวแห้งใจอย่างยิ่ง นายกสมาคมและกรรมการผู้ใหญ่บางท่านได้ไปเฝ้าเยี่ยมพระศพ ณ ที่ตั้งวัดธาตุทอง ครั้งหนึ่งแล้ว

บัดนี้ ได้ทราบว่า สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ จะทรงพระ-กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการขอพระราชทานเพลิงพระศพ ในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๐ สมาคมมีความปรารถนาจะมีส่วนร่วมโดยเสด็จพระราชกุศล ได้มาปรึกษาขอความเห็นว่า จะควรปฏิบัติอย่างไร ประจวบกับเวลาที่สมาคมมาปรึกษานั้น ท่านผู้หนึ่งได้ขออนุญาตพิมพ์เทศน์วิทยุรวม ๘ เรื่อง เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกำลัง

เรียงพิมพ์อยู่พอดี จึงได้แนะให้พิมพ์เทศนาวิทยุเรื่องหนึ่ง ชื่อว่า ดีเยี่ยม ๓ อย่าง เพราะเป็นหนังสือไม่มากนัก พอแก่กำลังและทันกับเวลา สมาคมจึงตกลงพิมพ์หนังสือเรื่องดีเยี่ยม ๓ อย่าง โดยเสด็จพระราชกุศล

สมาคมศิษย์สำนักวัดราชาธิวาสวิหาร ขออุทิศส่วนกุศลอันเกิดจากการพิมพ์หนังสือนี้ และอันเกิดจากการที่ได้ร่วมกันประพฤติดีด้วยกายวาจาใจ ถวายพันโท หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เพื่อสำเร็จอิฐวิบูลมนุญผลสุขประโยชน์ โดยสมควรแก่พระคติในสัม-ปรายภพ ตามฐานะนิยมทุกประการ.

พระพรหมมุนี

วัดราชผาติการาม

๕ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ดีเยี่ยม ๓ อย่าง

พระพรหมมุนี (วิน ธมฺมสาร) วัดราชผาติการาม แสดง
ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
ภาคเช้า กัณฑ์อุโบสถ
วันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ตีณิ อนุตฺตริยานิ ทสฺสนานุตฺตริยํ ปฏิปทานุตฺตริยํ วิมุตฺ-ตานุตฺตริยนฺติ

วันนี้ เป็นวันพระเป็นวันฟังธรรม จักได้แสดงคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา ว่าด้วยอนุตตริยกิจ คือ กิจที่ยอดเยี่ยม ๓ ประการ เพื่อส่งเสริมธัมมัสสวนมัยบุญ บุญอันเกิดจากการฟังธรรม ของท่านสาธุชนตามสมควรแก่เวลา ตามเนื้อความในพุทธศาสนภาษิต ซึ่งได้ตั้งไว้ ณ เบื้องต้นนั้นว่า ตีณิ อนุตฺตริยานิ ทสฺสนานุตฺตริยํ ปฏิปทานุตฺตริยํ วิมุตฺตานุตฺตริยํ แปลว่า กิจอันยอดเยี่ยม ๓ ประการ คือ การเห็นอันยอดเยี่ยม ๑ การปฏิบัติอันยอดเยี่ยม ๑ การหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ๑ มีอธิบายเป็นลำดับไป

การเห็นอันยอดเยี่ยมนั้น บรรยายเป็น ๒ อย่าง คือ การเห็นเป็นภายนอกอย่างหนึ่ง การเห็นเป็นภายในอย่างหนึ่ง. การเห็นเป็นภาย

นอกนั้น ได้แก่การเห็นด้วยตาซึ่งเรียกว่าจักขุทัสสนะ รวมตลอดถึงฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัสด้วยโดยอนุโลม การเห็นเป็นภายนอกนี้ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ได้เห็นพระรูปพระโฉมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือได้เห็นพระอริยบุคคลพุทธ-สาวก ชื่อว่าการเห็นอย่างยอดเยี่ยม เพราะเป็นเครื่องชวนใจให้เกิดความเชื่อความเลื่อมใส ปลงใจที่จะปฏิบัติตาม เมื่อพระสัมมา-สัมพุทธเจ้าเสด็จนิพพานแล้ว ได้เห็นพระพุทธปฏิมา ได้เห็นเจดีย์เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ได้เห็นปูชนียสถาน วัดวาอาราม กับทั้งได้เห็นพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติสงบระงับกายวาจาใจ ชื่อว่าการเห็นอันยอดเยี่ยม เพราะเป็นเหตุจูงใจให้เกิดความสงบระงับ ผู้กำลังมีจิตใจเศร้าหมองด้วยอำนาจกิเลส พอได้เห็นองค์พระพุทธเจ้า พระสงฆ์พุทธ-สาวก หรือปูชนียสถาน ความเลื่อมใสก็เกิดขึ้น จิตใจที่เร่าร้อนเศร้าหมองก็กลับผ่องใส จึงจัดว่าเป็นการเห็นที่ยอดเยี่ยม อนึ่งเมื่อได้เห็นรูปฟังเสียงเป็นต้นแล้ว มีสติพิจารณาไม่ให้ความยินดียินร้ายครอบงำ เช่นได้เห็นคนมักรัก มักโกรธ มักโลภ มักอิจฉาริษยา อยากได้ใคร่ดีเป็นต้น ก็นำมาเป็นเครื่องสอนใจว่า การที่เขาเป็นเช่นนั้นเป็นความไม่ดี ขอจิตใจของเราอย่ามีอย่าเป็นเช่นนั้นดังนี้ ก็ชื่อว่าทำการเห็นที่ไม่ยอดเยี่ยมให้ยอดเยี่ยม ครั้งพุทธกาล พระภิกษุบางรูปได้เห็นรูปหญิงสาว ได้ยินเพลงขับของหญิงเหล่านั้น น้อมเข้ามาพิจารณาโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ได้บรรลุมรรคผลนิพพานก็มี พระสารี-

บุตรและพระมหาโมคคัลลานะ ได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา และเป็นอัครสาวก ก็เพราะท่านได้ดูการเล่นร้องรำทำเพลง ของพวกหนุ่มสาวเจ้าสำราญในยามราตรี ท่านเกิดเบื่อหน่าย เห็นคนเหล่านั้นเหมือนซากศพเดินได้ จิตใจน้อมไปเพื่อความสงบระงับ รวมความว่าการเห็นการฟังเป็นต้น เห็นแล้วฟังแล้วติดใจหลงใหล เป็นการเห็นไม่ยอดเยี่ยม เห็นแล้วฟังแล้วสงบระงับความกระวนกระวาย เบื่อหน่ายไม่ติดใจหลงใหล เป็นการเห็นอันยอดเยี่ยม นี้เป็นการเห็นภายนอก

ส่วนการเห็นที่เป็นภายในนั้น ได้แก่เห็นด้วยตาใจ เรียกว่าเห็นด้วยปัญญาจักษุหรือเรียกว่าธรรมจักษุ ดวงตาเห็นธรรม อย่างพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้ฟังพระธรรมเทศนาธรรมจักกัปปวัตนสูตร หรือพระสารีบุตร เมื่อเป็นปริพพาชก ได้ฟังธรรมโดยย่อจากพระอัสสชิเถระว่า ธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ เมื่อจะดับก็เพราะดับแห่งเหตุดังนี้ เกิดดวงตาเห็นธรรมว่า ยํกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งสิ้นล้วนมีความดับเป็นธรรมดา นี้จัดเป็นการเห็นอันยอดเยี่ยมเป็นภายใน

อีกอย่างหนึ่ง ความรู้ความเห็นอันใด รู้แล้วเห็นแล้วดับไป ไม่ทำให้ความเศร้าหมองใจหรือเครื่องดองใจหมดสิ้นไป จัดว่ายังไม่ยอดเยี่ยม ความรู้ความเห็นที่สามารถทำกิเลสอาสวะให้ลดไปเปลื้องไปจัดเป็นความเห็นอย่างยอดเยี่ยม

ความเห็นอย่างยอดเยี่ยมนี้ จะมีปรากฏมีนคงเป็นจริงขึ้นได้ ต้อง

อาศัยการปฏิบัติ เพราะถ้ารู้เห็นแล้วไม่ปฏิบัติตามก็ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ตน การปฏิบัติตามนั้นเรียกว่า ปฏิปทานุตตริยะ การปฏิบัติอย่างยอดเยี่ยมอันเป็นประการที่ ๒ ปฏิบัติหมายความว่า ก้าวไป มุ่งไป ดำเนินไปไม่ถอยหลัง ได้แก่การก้าวไป มุ่งไป ดำเนินไป ตามพระยุคลบาทแห่งพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอย่างไร ก็ปฏิบัติตามอย่างนั้น ไม่ผัดเพี้ยนย่อหย่อนท้อถอย ดำเนินตามรอยแห่งพระพุทธภาษิตว่า กยิรา เจ กยิราเถนํ ถ้าจะทำให้ทำการนั้นจริง ๆ การปฏิบัตินี้ทรงสอนให้ลงมือปฏิบัติเป็นขั้น ๆ ตามสติปัญญาและความสามารถ ตามภูมิตามชั้นของผู้ปฏิบัติ รวมเป็น ๔ ขั้นด้วยกัน คือ

๑. อนุบุพพปฏิบัติ ปฏิบัติไปตามลำดับ จับตั้งแต่ต่ำไปหาสูง ตั้งแต่ง่ายไปหายาก ตั้งแต่น้อยไปหามาก จับตั้งแต่ทานศีลเป็นต้นไป เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงข้อปฏิบัติไว้ พอเหมาะพอสมตามอัธยาศัยของผู้ปฏิบัติ เช่นศีลก็ทรงแสดงตั้งแต่ศีล ๕ ศีล ๘ เป็นต้นไป สำหรับผู้ที่เว้นบริโภคอาหารในวิกาลไม่ได้ ก็ทรงแสดงศีล ๘ ในอริยมรรค คือ ให้ทำกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ ให้เป็นสัมมากัมมันโตและเป็นสัมมาวาจา กับให้เลี้ยงชีพชอบเป็นสัมมาอาชีโว รวมเป็น ๘ เรียกว่าอาชีวัฏฐมกศีล ศีลมีอาชีวะเป็นที่ ๘ แม้ธรรมะก็ทรงแสดงข้อง่าย ๆ ไปหาข้อที่ยาก ๆ เช่นทรงแสดงหิริโอตตัปปะ สติสัมปชัญญะ หรือทรงแสดงฆราวาสธรรมสำหรับผู้ครองเรือน พอที่จะรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ไม่ว่าคนชั้นไหนปูนไหนปฏิบัติได้ทั้งนั้น ที่เข้าใจ

กันว่าเข้าวัดฟังธรรมถือศีลกินเพลสำหรับคนแก่ คนหนุ่มคนสาวยังมีเวลาอีกมาก สนุกสนานบานใจเสียก่อน ค่อยผันผ่อนเข้าวัดเมื่อแก่ชรา เห็นอย่างนี้ก็ไม่ถูก ในทางปฏิบัติธรรมถือว่าไม่มีหนุ่มไม่มีแก่ เพราะที่ล่วงไปแล้วก็เป็นเสียไปแล้ว เรียกกลับคืนไม่ได้ ที่ยังอยู่ข้างหน้าก็คำนวณไม่ถูก ยังคงอยู่แต่ปัจจุบันเท่านั้น ไม่ว่าตั้งอยู่ในวัยไหน ใครทำดีก็เป็นคนดี ใครทำชั่วก็เป็นคนชั่ว ไม่ใช่ดีหรือชั่วเพราะอายุน้อยอายุมาก ดีหรือชั่วเพราะการกระทำ ทุกคนจึงควรศึกษาและปฏิบัติธรรมให้ขยับชั้นสูงขึ้นโดยลำดับ เหมือนขึ้นบันไดทีละขั้นฉะนั้น นี้เรียกว่าปฏิบัติตามลำดับ

๒. สัมมาปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ คือปฏิบัติให้ถูกให้ตรงตามที่ทรงสั่งสอนไว้ ไม่ใช่ปฏิบัติตามใจชอบ ต้องปฏิบัติตามชอบธรรม ไม่กดธรรมให้ต่ำลงเท่ากับความชอบใจของตน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าธัมมานุธัมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

๓. อนิวัตติปฏิบัติ ปฏิบัติไม่ถอยกลับ เคยปฏิบัติได้อย่างไรก็ให้ได้อย่างนั้นหรือเพิ่มพูนให้สูงขึ้นไป ไม่ใช่ปฏิบัติชนิดเข้าพรรษางดสุราเมรัยได้ ครั้นออกพรรษาแล้วไซร้กลับดื่มตามเดิม อย่างนี้เรียกว่าปฏิบัติถอยหลัง พระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก็เพราะทรงอธิษฐานพระหฤทัยว่า อนิวตฺติ ภวิสฺสามิ พฺรหฺมเจรปรายโน เราจักไม่กลับหลัง จักประพฤติพรหมจรรย์ก้าวไปข้างหน้า

๔. อปัจจนิกปฏิบัติ ปฏิบัติจนไม่มีข้าศึก การทำความดีย่อม

มีข้าศึก อย่างคำที่ว่ามีพระต้องมีมาร นักเรียนนักศึกษา ก็มีโกสัชชะ ความเกียจคร้านย่อท้อ หลงรักหลงชมชิงสุกก่อนห่ามมาเป็นมาร พุทธ-ศาสนิกชนก็มีมารมาผจญ จะทำความดีก็มีอันให้เป็นไป มีข้าศึกมาคอยขัดขวาง จะไปวัดฟังธรรมก็ไม่ว่าง อันที่จริงข้าศึกคือกิเลสเขาไม่ให้ไป ทุกคนชอบทำดี ไม่มีใครชอบทำชั่ว แต่ที่ทำชั่วเป็นคนชั่วเพราะข้าศึกใช้ให้ทำ ครั้นทำแล้วชั่วแล้วข้าศึกมันไม่ช่วย มีแต่ช่วยกดให้ตกต่ำลงไป ในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้ปฏิบัติให้ชนะข้าศึก การปฏิบัติจึงจะได้ชื่อว่าเป็นอปัจจนิกปฏิบัติ ปฏิบัติไม่มีข้าศึก การปฏิบัติ ๔ ขั้นดังกล่าวนี้เรียกว่าปฏิปทานุตตริยะ การปฏิบัติอย่างยอดเยี่ยม การปฏิบัติอย่างยอดเยี่ยมนี้ ส่งให้บรรลุถึงความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยมอันเป็นประการที่ ๓

การหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยมนั้น อธิบายกว้าง ๆ ได้แก่หลุดพ้นจากกิเลส แต่ก็ยังกว้างเกินไป จึงควรจำกัดความให้แคบเข้ามาว่าหลุดพ้นจากบ่วงแห่งมาร คำว่ามารมี ๕ คือขันธมาร มารคือเบญจขันธ์ ๑ กิเลสมาร มารคือกิเลส ๑ อภิสังขารมาร มารคือผู้ปรุงแต่งใจ ๑ มัจจุมาร มารคือความตาย ๑ เทวปุตตมาร มารคือเทพบุตร ๑ มารทั้ง ๕ ประการนี้ ความสำคัญอยู่ที่กิเลสมาร มารอื่น ๆ อาศัยกิเลสมารทั้งสิ้น เมื่อกิเลสมารไม่มีมารอื่นก็ตายหมด จะอธิบายกิเลสมารพอได้ความ กิเลสแปลว่าเครื่องเศร้าหมองใจ มารแปลว่าผู้ล้างผลาญคุณความดีและทำคนให้เสียคน รวม ๒ คำแปลว่า ผู้ล้างผลาญคุณ

ความดีและทำคนให้เสียคนคือกิเลส ความโลภ ความรัก ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยาอาฆาตพยาบาทจองเวรเป็นต้น เป็นกิเลส และเป็นมารทุกตัว ถ้ามีน้อย ๆ ก็เป็นมารน้อย ๆ ถ้ามาก ๆ ก็เป็นมาร ใหญ่เป็นชั้นพญามาร กิเลสมารนี้ยังมีเสนาคือพลพรรค คอยครอบงำซ้ำเติม ช่วยเหลือกิเลสอีกแรงหนึ่ง เช่นความที่ใจรักใคร่กระหายกาม เป็นเสนามารที่ ๑ ความยินดีรักใคร่ เป็นเสนามารที่ ๒ ความหิวกระหายอยากได้รสกาม เป็นเสนามารที่ ๓ ความอยากได้ใคร่ดีอยากมีอยากเป็น เป็นเสนามารที่ ๔ ความท้อแท้อ่อนแองวงเหงาเซาซึม เป็นเสนามารที่ ๕ เป็นต้น

มารกับทั้งเสนามารนี้ คอยวางบ่วงไว้จับคนกินเป็นอาหาร ผู้ใดหลงเข้าติดในบ่วงของมาร มารก็เข้าสิงครอบงำผู้นั้น เหมือนแมลงมุมขึงใยไว้ เมื่อสัตว์มาติดที่ใย ก็คลานออกไปสูบเลือดกินเป็นอาหารฉะนั้น มารย่อมทำผู้ติดบ่วงของมารไว้ในอำนาจ คอยห้ามคอยเกียดกันไม่ให้มีโอกาสที่จะทำความดี จะทำบุญให้ทานรักษาศีลเจรญภาวนา มารก็คอยกระซิบห้ามว่า จะทำไปทำไมให้สิ้นเปลืองลำบาก เวลาตกทุกข์ได้ยากไม่เห็นบุญช่วย แต่ถ้าจะไปดูหนังดูละคร ไปหย่อนใจตามสถานอบายมุขต่าง ๆ มารไม่ขัดขวางกลับยุให้ทำให้ไป เพราะการกระทำอย่างนี้เป็นอาหารของมาร

บ่วงแห่งมารนั้น ได้แก่เบญจพิธกามคุณ คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าปรารถนาน่าใคร่น่าพอใจ บางแห่งเรียกว่ามารปุปผกะ

ดอกไม้เป็นที่เบิกบานแห่งมาร เรียกว่าสวนดอกไม้ของมารก็ได้ บางแห่งเรียกว่าโลกามิส เหยื่อสำหรับล่อชาวโลกของมาร มารวางบ่วงเครื่องล่อใจ ยั่วบุคคลผู้ได้เห็นได้รู้ได้ทราบทุกวันทุกเวลา ผู้มัวเมาประมาทขาดสติสัมปชัญญะ ก็ย่อมติดบ่วงของมาร เมื่อติดบ่วงของมารแล้ว มารก็กำหัวใจผูกไว้ในอำนาจ ให้ละเลิงหลงติดอกติดใจในเครื่องล่อของมาร ดลบันดาลให้เห็นทางชั่วเป็นทางดี ให้เห็นผลชั่วเหมือนรสหวาน คนที่ประพฤติชั่วร้ายเสียหาย จนถูกคุมขังกักกัน ได้รับโทษตามอาชญาแผ่นดินก็ดี คนเกลียดบุญชอบบาปก็ดี ล้วนแต่ทำไปเพราะมารสั่งให้ทำทั้งนั้น คนดี ๆ ใครเลยจะทำความชั่วร้ายเสียหาย เพราะรู้จักชั่วดีอยู่ทุกคน แต่ที่ไม่รู้หรือรู้กลับกันไปก็เพราะถูกมารดลใจทั้งนั้น

ทางดำเนินเพื่อพ้นจากบ่วงของมาร ก็มีอาการหลายอย่างหลายประการ แต่ก็รวมลงในหนทางอันประเสริฐมีองค์ ๘ ประการ เพราะมีพระพุทธภาษิตบรรหารตรัสไว้ว่า เอตญฺหิ ตุเมฺห ปฏิปชฺชถ มารเสนปฺปโมหนํ ท่านทั้งหลายจงดำเนินตามหนทางนั้นเถิด เพราะเป็นที่ยังมารและเสนามารให้หลงดังนี้ องค์ ๘ ประการนั้น คือ ปัญญาเห็นชอบ ดำริชอบ พูดชอบ ทำชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ เพียรชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งจิตไว้มั่นชอบ เมื่อได้ทำกายวาจาใจให้มีชอบ ๘ ประการดังนี้ มารก็หลงหาไม่พบ ผู้ปฏิบัติก็ประสบสันติสุข พ้นจากบ่วงแห่งมาร องค์อันชอบ ๘ ประการนี้จึงเรียกว่าทางพระ คือทางที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้ แต่ก็เป็นเส้นขนานเคียงคู่กันไปกับทางมาร มารเขาก็ทำทาง

ไว้ให้คนเดินเช่นเดียวกัน เพราะเขารู้ใจคนว่าชอบเดินทางมารยิ่งกว่าทางพระ ทางมารนั้นก็ตรงกันข้ามกับทางพระ มีองค์ ๘ เช่นเดียวกัน คือเห็นผิด ดำริผิด ทำผิด พูดผิด เลี้ยงชีวิตผิด เพียรผิด ตั้งสติผิด ตั้งจิตไว้มั่นผิด คนหลงก็เดินทางมาร คนหายหลงก็เดินทางพระ เมื่อเดินทางมารก็เป็นพวกพ้องของมาร เมื่อเดินทางพระก็ชนะมาร เดินทางมารได้ประสบทุกข์ เดินทางพระก็ได้ประสบสันติสุข

ทางอันประเสริฐมีองค์ ๘ ประการนี้ ก็รวมลงเป็นศีล สมาธิ ปัญญา ดำเนินไปตามศีล สมาธิ และปัญญา ก็ได้ชื่อว่าดำเนินตามทางพระ ทางมารก็ย่อลงเป็น ๓ เช่นเดียวกัน คือ ทุศีล ความเป็นคนทุศีล มิจฉาสมาธิ ตั้งจิตไว้มั่นผิด ทุปปัญญา มีปัญญาทราม. วิธีปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากทางมารผ่านเข้าสู่ทางพระ ก็รวมลงเป็น ๒ ประการ คือ ไม่ประมาท ๑ รักษาจิตของตน ๑. ไม่ประมาทนั้น คือ ไม่ประมาทในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต ไม่ประมาทในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต ไม่ประมาทในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต ไม่ประมาทในการละความเห็นผิด ทำความเห็นให้ถูก รักษาจิตนั้น คือ ระวังจิตไม่ให้กำหนัดในอารมณ์ที่จะให้เกิดความกำหนัด ไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ไม่ให้หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง ไม่ให้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เพราะความไม่ประมาท ก็มีพระพุทธภาษิตสรรเสริญว่า อปฺปมตฺตา น มียนฺติ ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตายใจ การรักษาจิตก็มี

พระพุทธภาษิตว่า

เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา

ชนเหล่าใดจักสำรวมจิต ชนเหล่านั้น จักพ้นจากบ่วงแห่งมาร ดังนี้

แม้มารจะวางบ่วงไว้ ก็ไม่สามารถจะคล้องจิตของผู้ไม่ประมาท และผู้รักษาจิตไว้ได้ ผู้ไม่ประมาทและผู้ระวังรักษาจิต ได้ชื่อว่าดำเนินอยู่ในทางพระละทางมาร แม้มารจะค้นหาอยู่ก็จะหลงหาไม่พบ ผู้ปฏิบัติก็ได้ประสบวิมุตตานุตตริยะ ความหลุดพ้นจากบ่วงมารอย่างยอดเยี่ยม ตามกำลังแห่งการปฏิบัติ มีอรรถาธิบายดังบรรยายมา ด้วยประการฉะนี้.

ร.พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๒/๕/๒๕๑๐ โทร. ๒๓๑๑๑.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
ถนนพระสุเมรุ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. 23111
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๐